

Gânduri despre Zohar

„Cabalistul nu era nebun”

Cartea *Zohar* (strălucire, splendoare), este un text fundamental al Cabalei¹. Scrisă în Castilia, la sfârșitul secolului al XIII-lea, cuprinde mai multe părți: *Zohar*ul propriu-zis (comentariu continuu al Pentateuh-ului, scris în aramaică), apoi *Sifra di Teniuta* (Cartea despre ceea ce este ascuns), *Ra'ia Mehemna* (Păstorul credincios), *Tikunei Zohar* (Completări la Zohar), *Zohar Hadaş* (Zoharul nou)². În ceea ce privește adevărații autori, controversa pare să rămână deocamdată deschisă, cercetătorii misticii iudaice fiind de păreri dintre cele mai diferite. Sigur, dintre toți aceștia se remarcă în mod deosebit Gershom Scholem (ca precursor, deschizător de drumuri) și discipolul său preferat, care a sfârșit prin a se distanța de unele păreri ale maestrului, Moshe Idel.

Datorăm Editurii Hasefer apariția unei selecții extrase din textele fundamentale ale *Zohar*ului și, implicit, ale *Cabalei*, carte mult râvnită de cei pasionați în aprofundarea subiectului³.

Pasionați pe bună dreptate, am spune noi, incitați de nenumăratele referiri cabalistice ale unor scriitori de mare talent și renume. De-ar fi să-i amintim doar pe Franz Kafka, pe Umberto Eco, pe Jorge Luis Borges ori pe Gustav Meyrink. Asta ca să nu mai înșurim nume de poeți și esești - de la Celan la Fundoianu și Lev Șestov! - ori șirul de prestigioși cercetători neevrei, fascinați, la rândul lor, de aceste texte sacre... Începând cu Pico Della Mirandola și sfârșind cu I.P. Culiuanu. Până și evreii din Yemen, sosiți în Israel pe „covoarele fermecate ale avioanelor”, nevoiți să renunțe la întreaga lor viață, n-au voit să se despartă de *Cartea Zohar*, mulți dintre dâșii aducând cu ei câte un exemplar, pe care continuă să-l studieze până în ziua de azi⁴.

Forța fără de seamă a *Cărții Zohar* constă în simbolismul său mistic care, laolaltă cu însușirile sale literare, au avut o influență fără egal asupra evoluției culturii, în special evreiești. Există cinci mituri centrale în jurul cărora a fost organizată întreaga simbolistică a lucrării: 1) Procesul cosmogonic de elaborare a celor zece *sefirot* ale Divinității (*Ein Sof*); 2) Descrierea relației în domeniul emanațiilor divine între elementele *sefirot*-urilor *Din* (dreptate) și *Hesed* (caritate, milă); 3) Simbolistica sexuală în relația dintre elementele masculin și feminin, cel feminin fiind reprezentat de *Shehina*; 4) Lupta dintre cele două lumi, cea a sacralului, la dreapta, și cea a răului, la stânga, *Sitra ahra - cealaltă parte*; 5) Descrierea apocaliptică a izbăvirii, rolul lui Mesia în acest proces. Câtă vreme ne aflăm, mai degrabă, în fața unei biblioteci decât a unei cărți⁵, rămâne în seama cercetătorilor să confirme dacă paternitatea *Zohar*-ului îi revine, într-adevăr, exclusiv lui Moses de Leon, cum susține Scholem, sau dacă, dimpotrivă, la compunerea sa au luat parte și alți cabaliști, în special R. Iosef Gikatilla. Moshe Idel observă

cum cabaliștii concepeau cartea sacră ca reflectând natura în continuă schimbare a lumilor superioare, ea devenind un *thesaurus* cu infinite semnificații. Textul rămâne neschimbat, continuând să reflecte la infinit un proces superior, întocmai ca o sferă de cristal, care rămâne mereu aceeași, deși reflectă lumini schimbătoare.

Așa cum, uneori, într-o singură picătură de apă se poate vedea marea, antologia de texte din *Zohar*, cu măiestrie îngrijită de Gershom Scholem, una dintre cele mai de seamă autorități în materie de mistică iudaică, și excepțional tradusă de Țicu Goldstein, care (și n-ar fi pentru prima oară), vădește o profundă cunoaștere a cercetărilor în domeniu și un îndelungat travaliu de redare a textelor, păstrându-le neștirbită frumusețea, ne îngăduie să ne apropiem de infinitul univers al cabaliștilor și ne deșteaptă curiozitatea, apetitul de a ști mai mult. Așa cum spunea Ricoeur, „simbolurile invită la gândire”.

Nu numai că înțelegerea misterului este nesemnificativă dacă nu este pusă în acțiune prin fiecare poruncă, chiar prin fiecare mișcare făcută de om. Cu alte cuvinte, rolul principal al simbolismului cabalistic este acela de a prezenta un reflex al structurii teozofice, structură care funcționează pentru a asigura dinamismul activității umane și pentru a-l înzestra cu semnificații sublimă. Așa stând lucrurile, „contemplația pură” din simbolismul cabalistic nu permite să-i pătrundem natura cea mai intimă. În 1942, Scholem scria: „Se dezvăluie aici vechile simboluri. / Cabalistul nu era nebun. / Și totuși, ceea ce timpul naște în neconștientul lui schimbare / Rămâne străin și invizibil” (*Vae Victis sau Moartea la catedră*)⁶.

NEDEEA BURCĂ

¹ Cabala este desemnată ca *šalšelet ha-kabala* (lanțul tradiției). Povărit Marelui Rabin Alexandru Șafran (z.l.), „cuvântul *Cabala* înseamnă mai degrabă *acceptare* decât *tradiție*, deoarece, *Cabala*, de obârșie și de natură divină, reprezintă un dar pe care omul l-a acceptat în fața lui Dumnezeu” (cf. Al. Șafran, *Cabala*, București, 1996, p. 10-11)

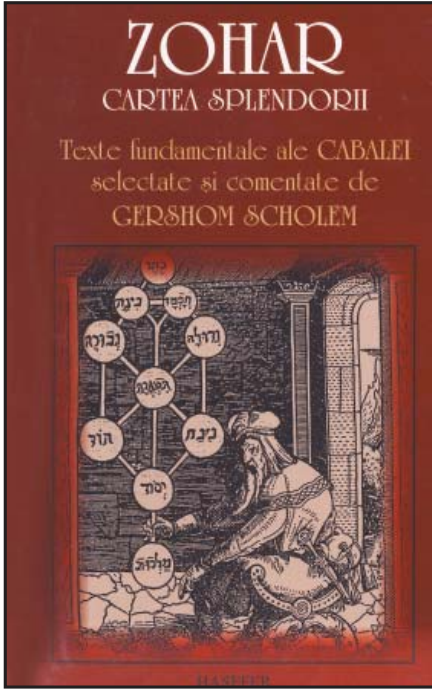
² *Ibid.*, p. 340. Majoritatea surselor pe care le-am cercetat sunt contradictorii, sau nu se suprapun cu desăvârșire. Uneori, pentru a îmbogăți informația oferită de cartea la care ne referim, am consultat și cărțile Marelui Rabin Al. Șafran (z.l.).

³ *Zohar, Cartea Splendorii - texte fundamentale ale Cabalei, selectate și comentate de Gershom, Scholem, traducere de Țicu Goldstein, Editura Hasefer, București, 2007.*

⁴ Cf. Gershom Scholem, *Cabala și simbolistica ei*, București, 1996, p. 5.

⁵ Cf. Geoffrey Wigoder, *Enciclopedia Iudaismului*, București, 2006.

⁶ Cf. Moshe Idel, *Cabala, noi perspective*, p. 313.

La Teatrul „Bulandra”

„Moartea unui comis voiajor”,

de Arthur Miller

Capodopera lui Arthur Miller din 1949 (încununată cu Premiile Pulitzer și Tony) a inspirat, în urmă cu decenii, un spectacol care a „făcut” istoria glorioasă a „Bulandrei” - cu Jules Cazaban ca protagonist și cu tânărul Victor Rebengiu în Biff.

Considerată, după un amplu sondaj din 2000, „cea mai bună piesă a ultimei jumătăți de veac”, drama lui Miller nu a devenit numai o lucrare „canonică”. Montările non stop de pe toate meridianele argumentează neafectata sa modernitate estetică (îndeosebi datorită exploziei în real și „prezent” a fantasmaticului și a obsesiilor memoriei. Fără a escamota condiționările sociale, efectele înzestrării naturale ori valoarea reperelor morale individuale, și fără a-l deculpabiliza pe Willy Loman - noul spectacol de la „Bulandra” în regia lui Felix Alexa mută accentul pe noxele și mistificările lumii în care trăiesc eroii. Urmărim o cutremurătoare criză umană. O criză a supraviețuirii într-un oraș asfixiat de beton și publicitate. O criză a prăbușirii mitului otrăvitor al succesului - întreținut de inflamațiile reclamelor care ocultează legile de junglă ale concurenței și consecințele lor dezumanizante. Deloc întâmplător, în inima crizei identificăm prăpastia între generații, între părinți și copii, între bătrânii brutal marginalizați și tinerii care pierd busola salvatoare.

Printr-o artă care este doar „a lor” (în care intră o rară vocație a identificării cu personajul, fina intuiție a dozajelor, a ritmului și tempo-ului ideal, cea a replicii firești, și a jocului transfigurat), Victor Rebengiu și Mariana Mihut creează o suită de stări coplesitoare (așteptare, tatonare, până, neagră deznădejde, neverosimilă licărire a speranței). Rebengiu transfigurează emoționant situația paradoxală a omului răvășit de efectele vârstei, care nu este conștient de lipsa sa de însemnătate și șansă, și nici de falimentul reperelor sale. El marchează subtil o dată cu pierderea încrederii - pe cea a sentimentului realului. Încarnează dureros pe omul ce răspunde absurd la absurdul lumii, la mecanismul ei pe cât de distrugător pe atât de indiferent. Joacă coplesitor revelația comis voiajorului căruia nu îi mai rămâne alt „negoț” de făcut pentru salvarea demnității și a membrilor familiei, decât cel cu propria viață. Din prezența electrizantă a lui Victor Rebengiu și a Marianei Mihut se declanșează un flux de energie și sensibilitate, o ștachetă a jocului autentic și interiorizat care inspiră și evoluția lui Șerban Pavlu (Biff) și Marius Chivu (Happy) ori a lui Claudiu Stănescu (Ben). La desfășurarea spectacolului contribuie și Dana Dogaru, Dan Aștilean, Valentin Popescu ș.a.

La Teatrul „Maria Filotti” din Brăila

„eMeS”, un spectacol inspirat de proza lui Mihail Sebastian

În „eMeS” („adevăr”, în idiş), recenta premieră a Teatrului din Brăila, llinca Stihii valorifică situații din „*De două mii de ani*”, „*Accidental*”, „*Orașul cu salcâmi*” și „*Cum am devenit huligan*”.

Viziunea, inspirată, a tinerei regizoare (care este și autoarea dramatizării) se valorifică într-un demers artistic de certă originalitate și puternică teatralitate. În centrul spectacolului, încercare de „eliberare a misterelor personalității lui Sebastian”, „dans discret și intim cu sine al ființei umane” se află scriitorului însuși, așa cum s-a proiectat în scrisul său. Pentru acest personaj - căutarea timpului pierdut, scrutarea originilor, a evenimentelor propriei vieți și a întâlnirilor providențiale - țințesc a desluși un sens al existenței. Cunoaștem un om vizitat de neliniștitoare întrebări privind esențele propriei identități evreiești (sunt invocate: familia, tradițiile, limba idiş etc.), și armonizarea lor cu specificul culturii române și cu deschiderile lumii europene moderne.

Căutarea, procesul reflexiv și interogativ este însă în primul rând unul al unei ființe cu mari răni sufletești provocate de violența Istoriei, de resuscitarea urii, a prigoanei și persecuțiilor antisemite. În acest sens, periplul sensibil al eroului pare al unui insolitat, exilat în propria țară, al unui „străin” într-o lume cu tendințe centrifuge.

Montarea llincăi Stihii - realizată în registrul unei arte cu elemente expresioniste și suprarrealiste - pendulează între sugestiile psihologice și trăirile fantasmatiche, de vis și coșmar. Suntem cucerți de forța imaginilor, la care contribuie mult decorul cu diverse valențe cubice multifuncționale, favorabil dinamismului scenic, semnat de Imelda Manu. Marius Capotă (tânărul actor al „Bulandrei”, invitat la „Maria Filotti”) conferă însetatului de „adevăr” - elegantă, noblețe și interioritate febrilă; cea ideală stare de veghe și neliniște a întrebărilor asociate fragilității și singurătății ființei. O compoziție interesantă face Cornel Cimpoe (în rolul în care recunoaștem pe Abraham Șulitzer). Descoperim, cu acest prilej, resursele expresive ale Cătălinei Nedeele care încarnează sensibil dar sobru-modern pe nora, Magda, Mama etc., precum și pe Îngerul Morții. Remarcabile contribuții (într-un registru grav, patetic, din care nu lipsesc, când e cazul, culori comice, accente ironice și satirice) au, la „eMeS”, și Zane Jarcu, Valentin Tereite și Marcel Turcoianu.

Confirmare

Marele Premiu al Galei „Star” pentru Gabriela Popescu

Printre montările selectate la Gala „STAR”, manifestare cu caracter competitiv găzduită de Teatrul „Bacovia” din Bacău, s-a numărat și „*Copilul din spatele ochilor*” de Nava Semel. Juriul celei de a treia ediții (din luna martie) a Galei a acordat Marele Premiu Gabrielei Popescu - interpreta spectacolului (one woman show) inspirat regizoarei Liana Ceterchi de piesa scriitoarei israeliene.

NATALIA STANCU

Suferința copiilor nevinovați

„...! Dintre toți, cei mai oprimați sunt cei marcați. Aceia despre care stă scris: «Urmăresc cu nedreptatea pe copii pentru vina părinților lor până la a treia și a patra generație»” (Ex. XX,5) /.../

Dar lacrimile vărsate de acești „oprimați” acționează în realitate ca

intercesori și apărători pentru cei vii pe care îi protejează; iar prin virtutea inocenței lor, prin puterea intervenției lor, se pregătește un loc pentru ei la care nu pot ajunge sau aspira nici chiar oamenii cei mai drepti căci Cel Sfânt, binecuvântat fie El, îi iubeste cu adevărat pe acești copii, cu o

iubire excepțională, incomparabilă. El îi adună la El, îi ține aproape, într-un loc celest, foarte apropiat Lui. Referitor la ei stă scris: „Prin gura copiilor și a pruncilor întemeiat-ai puterea Ta” (Ps. VII, 3). (*Zohar, Cartea Splendorii, Texte fundamentale ale Cabalei*, selectate și comentate de Gershom Scholem, trad. de Țicu Goldstein, Hasefer, 2007, pp 67-68)

Spirite celebre

Manipularea unui succes

Lui Gioacchino Rossini i se datorează lansarea cu succes a operei „*Hughenotii*”, creată de compozitorul german Meyerbeer. Întâlnindu-l în preajma premierei pariziene a operei, Rossini căuta să-i alunge emoțiile ajungând chiar până la a-i garanta succesul, propunându-i un pariu pe o sută de galbeni. Și pariu a fost încheiat spre bucuria ambilor. În seara premierei, Rossini, îmbrăcat impecabil, s-a instalat într-o lojă centrală pentru a atrage atenția asupra sa și a reușit. Lumea, magnetizată de personalitatea lui, căuta să-l imite în exprimarea entuziasmului față de operă. Așa

că, în ziua următoare, Meyerbeer - fără să bănuiască stratagema rossiniană, a achitat cu bucurie contravaloarea pariului. Alteori, compozitorul italian își exprima păreri competente prin replici malițioase sau pline de curtoazie. Un tânăr compozitor bolognez a venit la Rossini ca să-i afle părerea despre cele două simfonii pe care tocmai le scrisese. La puțin timp după ce s-a așezat la pian și a atacat acordurile primei simfonii, maestrul l-a întrerupt: „Suficient! E clar că cealaltă simfonie poate fi mai bună”.

Cu aceeași delicatețe a procedat la un concert în care

celebra Adelina Patti a interpretat aria *Rosinei din „Bărbierul din Sevilla”* într-o cadență neadevrată, impusă de impresar. Rossini a elogiat vocea cristalină întrebând cu o prefacecândoare cine e autorul ariei.

- Desigur, glumiți, maestre - spuse Patti, ușor încurcată. E aria din „*Bărbierul*” dumneavoastră.

- Al meu? Poate al dumatile, spuse compozitorul, dovedind că exigența face casă bună cu delicatețea spirituală.

Celebritatea nu l-a scutit de unele încurcături financiare. Aflând că admiratorii vor să-i ridice o statuie într-un parc parizian a întrebă cât va costa.

- Vreo zece milioane!

- Enorm! Dați-mi jumătate din sumă și mă urc eu însumi pe soclu.

A. CROITORU